

Sygn. akt II UK 118/18

POSTANOWIENIE

Dnia 13 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku L.W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w P.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 czerwca 2019 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 30 października 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz radcy prawnego B.J. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia złotych) tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawcy w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 30 października 2017 r., sygn. akt III AUa [...], oddalił apelację odwołującej się L.W. od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 29 grudnia 2015 r., sygn. akt VII U [...], oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddziału w P. z dnia 12 czerwca 2015 r., odmawiającej L.W. prawa do ponownego ustalenia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym w sprawie zakończonej prawomocną decyzją z dnia 2 lipca 2013 r.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] odwołującą się, reprezentowaną przez pełnomocnika wyznaczonego z urzędu, zaskarżyła w części, to jest w zakresie oddalania złożonej przez nią apelacji. Zarzucono naruszenie: (-) art. 299 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 232 zdanie drugie k.p.c. przez niedopuszczenie przez Sąd drugiej instancji z urzędu dowodu z przesłuchania odwołującą się i oparcie rozstrzygnięcia jedynie na materiale dowodowym zgromadzonym przez Sąd pierwszej instancji, podczas gdy odwołująca się, będąca osobą chorą psychicznie, a wskutek tego oczywiście nieporadną oraz niezdolną do rozumienia zasad obowiązujących w procesie, a także obowiązków dowodowych na niej spoczywających, została przesłuchana przed Sądem pierwszej instancji bez obecności pełnomocnika procesowego, co rodziło po stronie Sądu drugiej instancji obowiązek ponownego jej przesłuchania przez ten Sąd z urzędu celem ustalenia niewyjaśnionych faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy; (-) art. 212 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 232 zdanie drugie k.p.c. przez nieprzeprowadzenie przez Sąd instancji z urzędu dowodu z przesłuchania informacyjnego odwołującą się, a tym samym brak dążenia do tego, aby odwołująca się przytoczyła lub uzupełniła swoje twierdzenia procesowe oraz powołane przez siebie dowody oraz udzieliła wyjaśnień koniecznych dla zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej jej roszczenia, a nadto, brak dążenia do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, które są sporne, podczas gdy odwołująca się, będąca osobą chorą psychicznie, a wskutek tego oczywiście nieporadną oraz niezdolną do rozumienia zasad obowiązujących w procesie, a także obowiązków dowodowych na niej spoczywających, nie była w stanie samodzielnie, bez odpowiednio zadanych jej pytań, udzielić rzeczowych i merytorycznych wyjaśnień w sprawie, nadto przesłuchana została przez Sąd pierwszej instancji bez obecności pełnomocnika procesowego, zaś Sąd ten poniechał zadania odwołującą się szczegółowych pytań, przede wszystkim w przedmiocie dysponowania dokumentami niezbędnymi dla wykazania przysługiwania jej prawa do emerytury, co rodziło po stronie Sądu drugiej instancji obowiązek ponownego jej przesłuchania przez ten Sąd w obecności pełnomocnika procesowego celem ustalenia niewyjaśnionych faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy; (-) art. 212 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 232

zdanie drugie k.p.c. polegające na zaniechaniu przez Sąd drugiej instancji udzielenia odwołującej niezbędnych pouczeń o jej obowiązkach oraz uprawnieniach jako strony w procesie, w szczególności wyjaśnienia odwołującej się wymogów, jakie jest zobowiązana spełnić celem uzyskania prawa do emerytury oraz wskazania dokumentów niezbędnych dla ustalenia przysługiwania odwołującej się prawa przez Sąd, w sytuacji, gdy nie uczynił tego Sąd pierwszej instancji, zaś istniała uzasadniona potrzeba dokonania tego rodzaju pouczeń, ponieważ z uwagi na chorobę psychiczną odwołującą się należy uznać za osobę oczywiście nieporadną oraz cechującą się brakiem zrozumienia zasad obowiązujących w procesie, a także obowiązków dowodowych na niej spoczywających; (-) art. 232 zdanie k.p.c. przez brak dążenia przez Sąd drugiej instancji z urzędu do ustalenia rzeczywistego stanu faktycznego oraz rozpoznania przedmiotu sprawy, polegające na: - zaniechaniu przez Sąd drugiej instancji dopuszczenia z urzędu dowodu z przesłuchania odwołującej się w obecności pełnomocnika procesowego na okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy w sytuacji, gdy przed Sądem pierwszej instancji odwołująca się została przesłuchana bez obecności pełnomocnika procesowego, a nadto Sąd pierwszej instancji poniechał zadania odwołującej się szczegółowych pytań, przede wszystkim w przedmiocie dysponowania dokumentami niezbędnymi dla wykazania przysługiwania jej prawa do emerytury, co z uwagi na oczywistą i rażącą nieporadność odwołującej się spowodowaną chorobą psychiczną oraz niezrozumienie przez odwołującą się zasad obowiązujących w procesie, a także obowiązków dowodowych na niej spoczywających rodziło po stronie Sądu drugiej instancji obowiązek ponownego przesłuchania odwołującej się w obecności pełnomocnika procesowego oraz zadania odwołującej się pytań celem ewentualnego uzupełnienia przez nią twierdzeń i dowodów w sprawie; (-) zaniechaniu przez Sąd drugiej instancji informacyjnego przesłuchania odwołującej się oraz pouczenia jej o jej obowiązkach oraz uprawnieniach jako strony w procesie, w szczególności wyjaśnienia wymogów, jakie jest zobowiązana spełnić celem uzyskania prawa do emerytury oraz wskazania dokumentów niezbędnych dla ustalenia prawa do emerytury w sytuacji, gdy nie uczynił tego Sąd pierwszej instancji, zaś z uwagi na chorobę psychiczną odwołującą się należy uznać za osobę oczywiście nieporadną oraz cechującą się

brakiem zrozumienia zasad obowiązujących w procesie, a także obowiązków dowodowych na niej spoczywających.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca uzasadniła oczywistą zasadnością skargi wynikającą z tego, że wymienione w skardze podstawy kasacyjne bez wątpienia wystąpiły i miały istotny wpływ na treść wydanego w sprawie orzeczenia, bowiem doprowadziły do jego wydania bez zbadania rzeczywistego stanu faktycznego oraz okoliczności spornych sprawy, a także z rażącym naruszeniem przepisów postępowania. Wskazała, że Sąd drugiej instancji nie przesłuchał informacyjnie odwołującej się, nie dopuścił z urzędu dowodu z jej przesłuchania w obecności pełnomocnika, a także nie udzielił jej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych oraz jej uprawnień i obowiązków jako strony w procesie, pomimo że z uwagi na szczególne okoliczności sprawy miał taki obowiązek. Podkreśliła, że z uwagi na stwierdzoną u odwołującej się chorobę psychiczną, jest ona osobą oczywiście nieporadną. Charakter i sposób jej wypowiedzi oraz treść formułowanych przez nią pism składanych do sądu nie pozostawiał wątpliwości, że w toku całego postępowania nie była świadoma, jakie obowiązki procesowe na niej spoczywają i w jaki sposób może udowodnić swoje twierdzenia. Fakt, iż w toku sprawy stale przedkładała jedynie teksty stanowiące w jej ocenie utwory literackie wskazuje na całkowite niezrozumienie przez nią wymogów prawnych, jakie była zobowiązana spełnić celem przyznania jej prawa do emerytury. W takiej sytuacji, widząc, że cechuje się nieporadnością w tak znacznym stopniu, Sąd drugiej instancji winien był przesłuchać ją informacyjnie, udzielić jej niezbędnych pouczeń - w szczególności, wyjaśnić, jakie konkretnie dokumenty zobowiązana jest złożyć celem wykazania jej prawa do emerytury, a także zadać jej pytania zmierzające do ustalenia, czy posiada dokumenty mogące stanowić dowód w sprawie. Sąd drugiej instancji powinien był również dopuścić z urzędu dowód z przesłuchania odwołującej się w obecności pełnomocnika procesowego, który to został ustanowiony na jej rzecz dopiero w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji. Zdaniem skarżącej, z uwagi na oczywistą nieporadność odwołującej się Sąd drugiej instancji był obowiązany dokonać tych czynności z urzędu, mając na względzie fakt, iż Sąd pierwszej instancji udzielił wprawdzie na rozprawie głosu odwołującej się, jednakże poniechał zadania jej

szczegółowych pytań zmierzających do wyjaśnienia spornych okoliczności sprawy, a przesłuchanie to miało miejsce bez udziału pełnomocnika procesowego.

Skarżąca wniosła o zasądzenie na rzecz reprezentującego ją pełnomocnika ustanowionego z urzędu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: (1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, (2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, (3) zachodzi nieważność postępowania lub (4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Skarżący wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadnił jej oczywistą zasadnością.

Odnosząc się do przesłanki określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., należy zauważyć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika ona zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Jeżeli więc przesłanką wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania miałyby być okoliczności, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁴ § 2 k.p.c. w związku z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), skarżący powinien w uzasadnieniu wniosku zawrzeć wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta „oczywistość” i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia, koncentrując się na wykazaniu kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego

lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274). Przy czym podkreślić należy, że w judykaturze podkreśla się, iż przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, w której oczywista zasadność skargi kasacyjnej miałyby polegać na oczywistym naruszeniu przepisów procesowych, gdyż, stosownie do art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., skargę można oprzeć na naruszeniu przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Skarżący więc musi wykazać, że następstwa wytkniętej w skardze wadliwości postępowania i orzekania były tego rodzaju (bądź skali), iż kształtowały one lub współkształtowały treść kwestionowanego w sprawie orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997 nr 6-7, poz. 82; z dnia 24 października 2006 r. II PK 38/06, LEX nr 950620 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 marca 2006 r., I CSK 63/05, LEX nr 179971; z dnia 5 grudnia 2007 r., II PK 103/07, LEX nr 863973; z dnia 16 czerwca 2011 r., III UK 213/10, LEX nr 950436). Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 lipca 2014 r., w sprawie I PK 316/13 (LEX nr 1511811), wyraził trafny pogląd, że w sytuacji, gdy skarga kasacyjna nie zarzuca obrazy jakiegokolwiek przepisu prawa materialnego stanowiącego podstawę wyrokowania sądu odwoławczego, to w konsekwencji nie jest możliwa ocena, czy naruszenie przepisów prawa procesowego wskazanych przez nią w podstawie kasacyjnej mogło mieć - rzeczywiście - istotny wpływ na wynik sprawy, czego wymaga przepis art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Nie chodzi przy tym o czysto teoretyczną możliwość takiego wpływu, lecz o wykazanie, że w okolicznościach danej sprawy ten wpływ był (mógł być)

realny, a można to stwierdzić dopiero wówczas, gdy w skardze zostanie podniesiony adekwatny w konkretnych okolicznościach faktycznych zarzut obrazy prawa materialnego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2014 r., I PK 208/13, LEX nr 1646059). Innymi słowy, możliwość uznania przez Sąd Najwyższy orzeczenia Sądu drugiej instancji za merytorycznie błędne uzależnione jest od oceny materialnoprawnych zarzutów, a skoro ich nie powołano w skardze kasacyjnej, to nie sposób przyjąć, że nawet jeśli w rzeczywistości do naruszenia wskazanych przepisów doszło, to mogło to mieć wpływ na wynik sprawy. Z mocy art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw kasacyjnych, a z urzędu bierze pod uwagę jedynie nieważność postępowania. Zakres dopuszczalnej kognicji wyznacza zatem strona skarżąca, która z mocy art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. powinna przytoczyć podstawy kasacyjne, zaś granice tych podstaw wyznaczają zarzuty naruszenia wskazanych przepisów prawa. Sąd Najwyższy jest władny dokonywać oceny tylko tych zarzutów, które zostały sformułowane przez skarżącego i nie może uwzględniać naruszenia innych przepisów, a zwłaszcza nie może zastąpić skarżącego w wyborze przepisów, które mogły być naruszone przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia.

Na koniec dodać należy, że zarzucany w podstawach kasacyjnych brak działania Sądu drugiej instancji z urzędu celem ustalenia spornych okoliczności sprawy oraz wyjaśnienia, czy odwołująca się posiada dokumenty mogące stanowić dowód wykazujący prawo do emerytury jest oczywiście bezzasadny w sytuacji, gdy przed Sądem drugiej instancji była ona reprezentowana przez ustanowionego z urzędu profesjonalnego pełnomocnika.

Z tych powodów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

Uwzględniając wniosek pełnomocnika skarżącej o zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu, o kosztach postępowania wywołanych wniesieniem skargi kasacyjnej orzeczono na podstawie art. 22³ ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 2115 ze zm.) oraz § 16 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 15 ust. 2 oraz § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej

udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 68)
oraz art. 108 § 1 k.p.c. - w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.